

מצוות כיבוד הורים | לפרשת ואתחנן

הרב גור גלון – ישיבת הר ברכה

בפרשת השבוע אנו נפגשים עם עשרת הדיברות - עשרת עקרונות היסוד של חיינו, עשרת הכללים שעל פיהם בונים חיים מכוונים, נכונים ושמחים על פי התורה.

אחד מעקרונות היסוד שמופיע בכללים אלו הוא:

"כבד את אביך ואת אמך כאשר צווך ה' אלוהיך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך".

התורה מבטיחה שמי שמכבד את הוריו, יזכה לאריכות ימים ולחיים טובים. איך כיבוד ההורים מביא לאריכות ימים וחיים טובים?

שנים רבות אני אומר לתלמידים הבאים לישיבה: תלמיד שלא מקבל, אוהב ומעריך את הוריו, הוא אינו מקבל, אוהב ומעריך את עצמו. כי העובדה היא שרוב גדול ממי שאנחנו הוא מהורינו, ומי שלא אוהב ומעריך את הוריו, לא אוהב ומעריך את עצמו.

ומי שלא מעריך ואוהב את עצמו לא יהיו לו חיים טובים, וכשהחיים לא טובים - הם לא ארוכים.

אביא דברים שכתב הרב ליאור אנגלמן, ולענ"ד הם טובים וישרים מאד:

"אין ספק שמצוות כיבוד הורים היא מצווה קשה ומורכבת, מצווה שמצריכה התמודדות ומאמץ. היא קשה מפני שאנו נתבעים להעניק כבוד ללא גבול לאדם שלא בחרנו בו כהורה ולעתים אין דעתנו כדעתנו.

היא מורכבת כי יחסי הורים וילדים, הם אחת ממערכות היחסים הכי מורכבות בחיים. הקרבה העצומה, תקופות התלות, הציפיות ועוד, יוצרים מערכת יחסים מורכבת.

כמי שתפקידם לחנך אותנו, דבריהם של הורינו לעתים אינם נעימים לאוזנינו ודרישותיהם אינן מתקבלות על ליבנו, ובכל זאת מציבה בפנינו התורה מצווה באשר ליחס הנפשי כלפיהם - עלינו לכבד.

מדרך הטבע אדם מכבד את מי שהערכתו כלפיו רבה בשל הישגיו בתחומים שונים ובשל מעלות שניחן בהם ואילו במצוות כיבוד הורים נדרש כבוד שאין לו תלות במעמד האמיתי של ההורים ובערכם. בן חייב בכבוד אביו אף אם בהיבט האובייקטיבי גדול הבן מן האב עשרת מונים - בין אם גדול הוא מאביו בתורה ובמעשים טובים, בין אם בעושר ובמעמד חברתי. בן חייב בכבוד אביו אף אם להבנתו לא נהג עמו אביו כשורה במהלך חייו.

מצווה קשה כיבוד הורים... בין השאר היא קשה מפני שהיא תובעת כל העת תחושה של הכרת טובה מתמדת כלפי ההורים, ואדם בגאווה אינו אוהב להיות בעמדת נפש של הכרת טובה.

נוח לו לחשוב כי הוא, בעשר אצבעותיו, הגיע לכל אשר לו בעולם, ואינו מוכן לחיות תחת ההכרה לפיה חייו וכל אשר לו הוענקו לו הודות למאמציו ופעלו של אחר. התעלמות מכבודם מאפשרת תחושה של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', ופוטרת את האדם מהצורך להכיר טובה על אשר קיבל מהם.

המצווה הזו קשה במיוחד בדור הזה, בו ההורים עצמם אינם דורשים את כבודם. נדמה להם כי בכך הם בונים יחסים של קרבה ואהבה, ואינם מבינים את האוצר הגדול הנמנע מילד שאין כלפיו תביעה לכבד. הורה הרואה ביצירת קשרי חברות הדדיים עם ילדיו משאת נפש אינו פותח לפניהם שער לעולם ההכרחי של כיבוד הורים.

בראש ובראשונה קשה המצווה הזו מפני שאיננו מתבוננים בה בעיניים נכונות ואיננו מבינים מהו האוצר הגנוז בקיומה.

קושי נוסף בכיבוד הורים קשור לעצם היחס לחיים. ההורים הם אשר הביאו את האדם לעולם, וכאשר אדם מתייחס במרירות לחיים ובסתר ליבו היה מבכר שלא לבוא לעולם, יחסו מופיע בצורה של הפניית עורף להוריו.

זו הסיבה שבתקופה המכונה 'גיל ההתבגרות' בה לעתים צצות קושיות חזקות אצל המתבגר באשר לערך החיים ותכליתם, מופיע במקביל קושי ביחס כלפי ההורים. כבוד כלפי ההורים מבטא שמחה על החיים בהם זכינו הודות למאמציהם, אי-כבוד מבטא כי אין על מה להודות, ומהווה הצהרה: "מוטב היה אילו לא הייתם מביאים אותי לכאן..." מכאן עולה כי הקושי בכבוד לעתים אינו קשור ליחסו של הילד כלפי הוריו ולהערכתו אליהם, כי אם לדבר יסודי בהרבה - יחסו לחייו שלו.

עד כה התבאר הקושי בכיבוד הורים כקושי עם עצם החיים על פני האדמה, אך אולי זהו עצמו סוד הכיבוד. ככל שאדם מתרגל לנהוג ביחס מכבד כלפי מקור חייו הרי הוא מקרין לעצמו פנימה כי החיים בעלי ערך ומשמעות ואינם דבר של מה בכך. הוא בונה בעזרת מערכת ההתייחסות הבריאה להוריו מבט חיובי על כל היש, ויש בכך משום יכולת לשנות את תודעת החיים מן הקצה אל הקצה. הורים המשלימים עם מציאות בה אין הילד נוהג בהם כבוד עושים כן מפני שאינם חסים על כבודם, אך בענוותנותם הם מונעים מן הילד את התקווה לזכות בגישה שמחה כלפי חייו שלו.

דברים ברוח זו מורה לנו המלבי"ם בפירושו לעשרת הדברות: "ובדברות האחרונות (אלו שבפרשתנו) הוסיף 'ולמען ייטב לך', כי יש בני אדם שחושבים שהרעות שבעולם הם יותר מן הטובות וקצים ומואסים בחייהם, ומקללים את אבותם שהביאו אותם אל המציאות הזו שהיא לרעתם. לכן אמר 'ולמען ייטב לך', שעל ידי שתכבד אב ואם ותחשוב שהחיים הם טובים, כן ייטב לך באמת" (התורה והמצווה שמות כ, יב).

המלבי"ם מציב את הבטחת התורה 'למען ייטב' כברכה גדולה המופיעה כבר בעולם הזה בזכות כיבוד הורים, העולם ייטב בעיני האדם, החיים יהפכו בעיניו לטובים, הוא יחיה את חייו מתוך שמחה. כיבוד ההורים, אם כן, בונה יחס נכון אל חייו של המכבד עצמו. אגב, המלבי"ם נקט דוגמא קיצונית של המואס בחיים, אך דבריו נכונים לכל אדם על פני האדמה, ככל שיפתח יחס של כבוד כלפי מי שהביאוהו לעולם, כן ייראה העולם בעיניו בעיניים טובות ומאמינות. בעיני המלבי"ם קיום מצוות כיבוד הורים בשלמות מלווה בשינוי חשיבה בדבר החיים אליהם הביאוני הוריו: "על ידי שתכבד אב ואם ותחשוב שהחיים הם טובים, כן ייטב לך באמת". יכול אדם לנהוג כבוד מופלג בהוריו, על פי כל הכללים, אך אם אין הכבוד מלווה במהפך מחשבתי באשר לחיים בהם זכה, לא נפתח לפניו הפתח להתבוננות חדשה ולא ייטב לו העולם.

כיבוד הורים הוא מצווה המהווה מראה ליחסו של הילד כלפי החיים ובד בבד יש בה כוח עצום להפוך לטובה את היחס הזה, זוהי מתנה גדולה שהוענקה לנו על ידי בורא עולם, שיותר משנועדה להשיב גמול להורים שעמלו וטרחו, היא נועדה לאפשר לבן המכבד לזכות בחיים מלאי ברכה."

יהי שנזכה בכל גיל, לפתח את מערכת היחסים המופלאה של הורים וילדים, ונזכה לברכה, למען יאריכון ימיך ולמען יטב לך!